

**MAKTAB TA'LIMINING VATANPARVARLIKNI
SHAKLLANTIRISHDAGI VAZIFALARI**

Dusanov Noryigit Ernazarovich

CHDPU mustaqil tadqiqotchisi, dotsent

Annotatsiya. *Ta'lim jarayonida pedagoglar va ota-onalarning hamkorligini kuchaytirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'zida uyg'unlashtirgan metodik komplekslarni ishlab chiqish bu sohadagi asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Shu jihatdan "Z" avlod vakillarida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishning pedagogik asoslari va metodik yondashuvlarini tadqiq qilish jahon miqyosidagi tendensiyalarga mos bo'lib, dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada shu haqida fikr yuritilgan.*

Kalit so'zlar: rahbar, faoliyat, boshqaruv, boshqaruv psixologiyasi, omillar, inson omili.

Jahon ta'lim amaliyotida yosh avlodni yuksak ma'naviy-axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalash, jumladan, vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Germaniya, AQSH va Yaponiya kabi rivojlangan mamlakatlarda yoshlarda milliy qadriyatlarga hurmat va jamiyat oldidagi mas'uliyat tuyg'usini tarbiyalashga qaratilgan yangi pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar va interaktiv usullar samarali qo'llanilmoqda. Axborot texnologiyalari, virtual muhit va geymifikatsiya elementlaridan foydalanish orqali talabalarning shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy faolligini ta'minlashga erishilmoqda. Jahon tajribasini hisobga olgan holda, milliy qahramonlar hayotiga oid interaktiv kvestlar, virtual muzeylar va geymifikatsiya elementlarini ta'lim jarayoniga kiritish talabalarning vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

Maktab ta'limi yosh avlodning vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Bu jarayon nafaqat ta'lim jarayonining bir qismi, balki

jamiyatning umumiy ma'naviy asoslarini mustahkamlashga qaratilgan muhim vosita sifatida ham xizmat qiladi. Maktab ta'limi orqali yoshlar o'z Vataniga sadoqatli, milliy qadriyatlarga hurmat bilan yondashadigan, jamiyatda o'z o'rnini aniq anglaydigan shaxslar sifatida yetishib chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish jarayoni yoshlarning shaxsiy va ma'naviy rivojlanishiga ko'maklashadi. Maktab o'quvchilari milliy qahramonlar, tarixiy voqealar va madaniy qadriyatlar haqida bilim olish orqali o'zlikni anglash va o'z yurtiga nisbatan iftixor hissini shakllantiradi. Bunday jarayon yoshlarda milliy g'urur tuyg'usini uyg'otish, shaxsiy mas'uliyatini oshirish va jamiyatdagi ijtimoiy faolligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, maktab ta'limi yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda nafaqat dars jarayoniga, balki o'quvchilarning ijtimoiy va madaniy faoliyatlariga ham katta e'tibor qaratadi. Maktabda o'tkaziladigan milliy bayramlar, qahramonlikka bag'ishlangan tadbirlar, ijodiy loyihalar va muzeylarga tashriflar orqali ta'lim jarayoni yanada boyitiladi. Bunday faoliyatlar yoshlar ongida milliy qadriyatlarning ahamiyatini chuqurroq anglatib, ularning shaxsiy rivojlanishiga ko'mak beradi.

Maktab ta'limi, shuningdek, yosh avlodni zamonaviy jamiyatning talablariga moslashtirishda muhim o'rin tutadi. Bunda milliy qadriyatlarni umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish orqali yoshlar global dunyoqarashga ega shaxslar sifatida tarbiyalanadi. Maktabda tashkil etilgan interaktiv darslar, ijodiy loyihalar va ko'ngilli tadbirlar yoshlarni milliy qadriyatlarni chuqurroq anglashga, ularni hayotga tatbiq qilishga yo'naltiradi.

Umuman, maktab ta'limi vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishning asosiy manbasi sifatida jamiyatning ma'naviy-tarbiyaviy tizimida alohida o'rin tutadi. U nafaqat yoshlarni bilim bilan ta'minlaydi, balki ularning shaxsiy kamolotini, jamiyatga mansublik tuyg'usini va milliy qadriyatlarga sadoqatni shakllantiradi. Maktabda amalga oshiriladigan ta'lim va tarbiya jarayoni yosh avlodning ma'naviy poydevoriga asos soladi va ularni jamiyatning faol, sadoqatli a'zolariga aylantiradi.

Tadqiqotimizda maktabda milliy qadriyatlarni tarbiyalashning asosiy yoʻnalishlari aniqlashtirildi. Maktab taʼlimi yosh avlodning shaxsiy rivojlanishida va milliy qadriyatlarga hurmat tuygʻusini shakllantirishda muhim oʻrin tutadi. Milliy qadriyatlar taʼlim jarayonida yoshlarni maʼnaviy boyitish va ularni zamonaviy jamiyatning maʼnaviy poydevori sifatida anglatishga yoʻnaltirilgan. Milliy qadriyatlarni tarbiyalash jarayoni quyidagi asosiy yoʻnalishlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

1. Milliy tarixni oʻrganish. Milliy tarixni oʻrganish vatanparvarlik tuygʻusini shakllantirishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Tarix darslari orqali yoshlar oʻz yurtining boy tarixi, milliy qahramonlari va ularning jasorati haqida bilim olish imkoniyatiga ega boʻladi. Bu jarayon ularda milliy gʻurur uygʻotib, oʻz madaniyatini qadrlashga ragʻbat uygʻotadi.

Tarixiy voqealar va qahramonlar hayotini oʻrganish yoshlarning oʻzlikni anglashini chuqurlashtiradi. Ular oʻz millatining tarixiy merosini chuqur tushunib, uning ahamiyatini anglay boshlaydi. Masalan, Oʻzbekistonning istiqloлга erishish yoʻlidagi tarixiy jarayonlar yoshlarga milliy qadriyatlarni qadrlash va saqlashning ahamiyatini tushuntiradi. Zero, *“Milliy qadriyatlarning asosi tarixiy merosni chuqur tushunish orqali shakllanadi. Maktabdagi tarix darslari bu jarayonda hal qiluvchi ahamiyatga ega”*.¹

Tarix darslarida milliy qahramonlarning jasoratini muhokama qilish, madaniy meros obyektlari haqida maʼlumot berish, shuningdek, tarixiy hodisalarni yoshlarga qiziqarli va tushunarli tarzda yetkazish orqali ularning tarixga boʻlgan qiziqishini kuchaytirish mumkin.

2. Adabiyot va sanʼatga boʻlgan qiziqishni rivojlantirish. Adabiyot va sanʼat milliy qadriyatlarning muhim tarkibiy qismlaridan boʻlib, yoshlar maʼnaviyatini boyitishda alohida ahamiyatga ega. Maktabda adabiyot darslari orqali yoshlar milliy qahramonlik mavzulari, xalq dostonlari, sheʼrlar va asarlar bilan tanishadilar.

¹ Mirziyoyev Sh.M. *Yangi Oʻzbekiston Strategiyasi*. –T.: Oʻzbekiston, 2022, b. 120.

Bunday asarlar orqali ularda Vatanga sadoqat va milliy g'urur tuyg'ulari shakllanadi. Masalan, Alisher Navoiy asarlari yoki O'zbekistonning mustaqillik yo'lidagi qahramonliklar haqidagi asarlar yoshlarda Vatanni sevishtirish va uni muhofaza qilish hissiyatini uyg'otadi. Bundan tashqari, xalq dostonlari va qahramonlik she'rlari yoshlarning ijodiy ongiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ularni milliy qadriyatlarni qo'llab-quvvatlovchi shaxslar sifatida shakllantiradi.

San'at, shu jumladan, tasviriy va musiqiy ijod ham yoshlar ma'naviyatini boyitishda muhim o'rin tutadi. Milliy raqslar, qo'shiqlar va tasviriy san'at orqali yoshlar milliy madaniyatning boyligini chuqurroq anglaydilar.

3. Milliy an'analar va madaniyatni tanitish. Milliy an'analar va urf-odatlar maktab ta'limidagi muhim yo'nalishlardan biri bo'lib, ular yoshlarga Vatanning madaniy boyligini anglash imkonini beradi. Milliy bayramlar, urf-odatlar va madaniy tadbirlarni maktabda tashkil etish yoshlarda milliy qadriyatlarga bo'lgan hurmatni kuchaytiradi. Masalan, Navro'z, Mustaqillik bayrami kabi milliy bayramlarni nishonlash yoshlar ongida milliy qadriyatlarning ahamiyatini mustahkamlaydi. Bayram tadbirlari orqali ular milliy urf-odatlar va madaniy an'analar bilan tanishadilar, bu esa ularning shaxsiy ongida milliy g'oyalarni chuqurroq shakllantiradi.

Shuningdek, maktabda tashkil etilgan teatr ko'rgazmalari, milliy qahramonlar hayotiga bag'ishlangan sahnalar va musiqiy tadbirlar yoshlarda milliy qadriyatlarga sadoqatni kuchaytiradi. Bunday tadbirlar yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish va ularning Vatanga bo'lgan muhabbatini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, maktab ta'limi milliy qadriyatlarni yoshlarga yetkazishda muhim vosita bo'lib, uning asosiy yo'nalishlari tarixiy bilim berish, adabiyot va san'atga qiziqish uyg'otish va milliy an'analarni tanitish orqali amalga oshiriladi. Milliy qadriyatlarning ahamiyatini tushuntirish, tarixiy va madaniy boyliklarni yoshlar ongiga singdirish, ularni shaxsiy va ijtimoiy rivojlanish uchun asos yaratadi. Maktabdagi ta'lim jarayoni va madaniy tadbirlar yosh avlodning

ma'naviy poydevorini mustahkamlab, ularni vatanparvar shaxslar sifatida shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, tadqiqotda umumta'lim maktablarida vatanparvarlikni shakllantiruvchi faoliyat shakllari ham aniqlashtirildi. Maktab ta'limida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish faqat dars jarayoni bilan cheklanib qolmay, turli tadbirlar, ijodiy loyihalar va amaliy faoliyatlar orqali ham amalga oshiriladi.

Maktablarda milliy bayramlarni nishonlash va qahramonlar hayotiga bag'ishlangan tadbirlarni tashkil qilish yoshlarning milliy qadriyatlarga bo'lgan hurmatini shakllantirishda va mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy bayramlar maktab o'quvchilari uchun milliy madaniyat, tarix va an'analarni chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Milliy bayramlar, masalan, **Navro'z, Mustaqillik kuni, Konstitutsiya kuni** kabi tadbirlar yoshlarning milliy g'urur tuyg'usini uyg'otadi. Bunday bayramlarda o'quvchilar ishtirok etish orqali o'z yurtining madaniy boyliklariga yaqinlashadi va ularni qadrlashga o'rganadi. Bayram tadbirlari nafaqat yoshlarning milliy qadriyatlarini shakllantiradi, balki ularda jamoaviylik tuyg'usini kuchaytiradi, Vatanga sadoqatni mustahkamlaydi. *“Milliy bayramlar va tadbirlar vatanparvarlik ruhiyatini tarbiyalashda muhim vosita hisoblanadi. Ular yoshlar ongida milliy g'urur tuyg'usini shakllantirishda katta rol o'ynaydi”*.²

Tadbirlar orqali tarixiy voqealarni sahnalashtirish, qahramonlar hayotiga bag'ishlangan esdalik kechalari, milliy musobaqalar tashkil etish yoshlarda milliy qadriyatlarga hurmat va faxr tuyg'usini chuqurroq shakllantirishga yordam beradi.

Dars jarayonlari orqali vatanparvarlikni shakllantirish. **Ta'lim jarayonining turli fanlari orqali yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish maktabning asosiy vazifalaridan biridir.** Darslar nafaqat bilim berish, balki ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi.

² Kets de Vries, M.F.R., *The Leader on the Couch*, London, 2006, p. 45.

• **Tarix darslari:** Milliy qahramonlar hayoti va ularning jasorati, tarixiy voqealar yoshlarga yurtimizning boy tarixi haqida bilim berish bilan birga, ularda milliy g‘urur tuyg‘usini shakllantiradi. Masalan, Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi milliy qahramonlarning hayotini o‘rganish yoshlarda Vatanga sadoqatni mustahkamlaydi.

• **Adabiyot darslari:** Vatanparvarlik mavzusidagi asarlarni tahlil qilish yoshlarda ma‘naviy boylik, Vatanni sevish va unga xizmat qilishga bo‘lgan qiziqishni kuchaytiradi. Alisher Navoiy va Abdulla Qodiriy asarlari yoshlarga Vatan qadriyatlarini anglatishda muhim ahamiyatga ega.

• **Geografiya darslari:** O‘zbekistonning tabiat boyliklari, hududlarining geografik xususiyatlari va milliy meros obyektlari haqida bilim berish yoshlarda yurtimizning boyligini anglashga va uni saqlashga bo‘lgan mas‘uliyatni oshiradi.

Ijodiy loyihalarining ahamiyati. **Ijodiy loyihalar maktab o‘quvchilarida milliy qadriyatlarga hurmat va qiziqish uyg‘otishda muhim o‘rin tutadi. Bunday loyihalar yoshlarning shaxsiy rivojlanishiga, ijodiy qobiliyatlarini namoyon etishga va ularda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishga yordam beradi.**

• Milliy qahramonlar hayoti haqida insholar yozish orqali yoshlar o‘z fikrlarini erkin ifoda qilish va tarixiy voqealarga shaxsiy munosabat bildirish qobiliyatini rivojlantiradi.

• Madaniy meros obyektlari haqida prezentatsiyalar yaratish o‘quvchilarda milliy boyliklarni qadrlash va ularni ommalashtirishga hissa qo‘shish hissini shakllantiradi.

• Milliy tarixiy voqealarga bag‘ishlangan tasviriy san‘at tanlovlari yoshlar ongida tarixiy hodisalarning ahamiyatini tushunishni chuqurlashtiradi.

• Muzeylarga tashriflar va ekskursiyalar. **Muzeylarga va tarixiy yodgorliklarga tashrif buyurish yoshlarga tarixiy merosni to‘g‘ridan-to‘g‘ri**

idrok etish imkonini beradi. Bunday tashriflar o'quvchilarda milliy g'urur va qadriyatlarga sadoqat tuyg'usini mustahkamlaydi.

Masalan, tarixiy yodgorliklar va muzeylarga tashriflar orqali yoshlar o'z ajdodlarining madaniy va tarixiy boyliklarini chuqurroq tushunish imkoniga ega bo'ladi. Bunday ekskursiyalar yoshlarning bilim doirasini kengaytirish bilan birga, ularning milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabatini kuchaytiradi.

Umuman, tadbirlar, milliy bayramlar, dars jarayonlari, ijodiy loyihalar va muzeylarga tashriflar maktab ta'limida yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishning asosiy vositalari hisoblanadi. Bunday faoliyatlar yoshlarning shaxsiy va ma'naviy rivojlanishiga xizmat qilib, ularda milliy qadriyatlarga hurmat va sadoqat tuyg'usini mustahkamlaydi. Maktabda amalga oshiriladigan ushbu faoliyatlar yoshlarni Vatanga muhabbatli, mas'uliyatli va faol fuqarolar sifatida shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

енякина Л.М. Руководитель образовательного учреждения. Профессия или призвание? Изд. 2-е. М.: ООО «Квадро Плюс», 2001. 112 с.

исмоний ва маънавий етук ёшлар – эзгу мақсадларимизга етишда таянчимиз ва суянчимиздир. Ўзбекистон республикаси президенти Шавкат Мирзиёевнинг “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракатининг IV қурултойидаги м

убов Н. Как руководит педагогами. 2-е изд. М.: АРКТИ, 2003. 144 с.

жимов Е.А. Психология профессионального самоопределения. 4-е изд. М.: Издательский центр «Академия», 2010. 304 с.

рова Т.В. Психологические аспекты управленческой деятельности УРЛ: з

усенко Л.И. Социально-психологические аспекты управления образовательным учреждением // Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. 2012. №1-2. С. 313-319.

Д

ирзиёев Ш.М. Тараққиёт стратегияси. Тошкент: Ўзбекистон, 2022, 45-б.

ирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент: Ўзбекистон, 2017, 56-б.

ирзиёев Ш.М. Янгиланиш ва тараққиёт стратегияси. Тошкент: Ўзбекистон, 2021, 45-б.

орозов А.В. Деловая психология. М.: Академический Проект, 2005. 1040с.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори 2023 йил 29 июндаги 267-сон “Ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш ишлари самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 03.07.2023 й., 09/23/267/0438-сон/